

מרכז מורשת
הרמב"ם
Maimonides
Heritage Center

גליון 65

שבט ישראל

סיוון תשפ"ו

חודש סיוון
אין יתען זייען

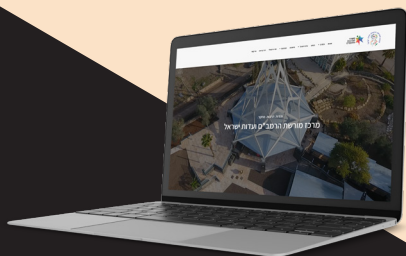
הפינה
לצעירים

מתכון מוצלח
לעוגת גבינה
אפויה

דמויות מופת
בעדות ישראל
הרב חיים ב"ר שמואל
כסא

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וכנסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים,
אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון
שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות
ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש
בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת
הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה'
בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה
ומחקר בעדות ישראל השונות.

גיליון זה שאתם מחזיקים בידכם מוקדש לעיסוק
בחודש סיוון, על מנהגיו השונים וחג השבועות.

שבע
שבועות
מגיעים לסיומם

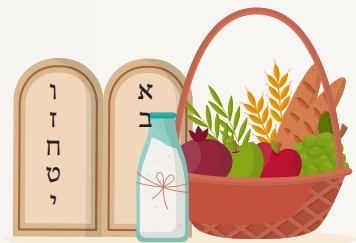
תהליך
עמל
ועבודה

יום ועוד יום
עם של עבדים

צועד צעד
ועוד אחד

לעבר היעד
המיוחל
כאיש אחד
ולב אחד
למען המטרה המשותפת

מנהל תוכן: הרב עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

חודש סיוון - זמן מתן תורתנו

תורה - הוא ביטוי לתפיסת עולם שלמה. "נעשה" - ומתוך אני מתחייב, גם אם איני מבין הכל. "נשמע" - ושלמות המחויבות, אבין לאט לאט. זוהי אמונה בשלמות השיטה, גם כשהתוצאות אינן גלויות עדיין. הרב יוסף דב סולובייצ'ק זצ"ל כתב שמושג זה מלמד שההלכה אינה כלי להשגת מטרות חיצוניות, אלא היא עצמה המציאות הרוחנית הגבוהה ביותר שאדם יכול לחיות בתוכה.

ספירת העומר ועבודת ההכנה

ימי ספירת העומר שקדמו לחג השבועות אינם רק ספירה כרונולוגית - הם מסע של עיצוב הנפש. יציאת מצרים בניסן הייתה חירות הגוף, אך חירות הנפש - חירות מהרגלים פסולים, מתאוות, מאנוכיות - זו מגיעה רק עם קבלת התורה.

המהר"ל מפראג (גבורות ה', פרק מו) מסביר: ישראל יצאו ממצרים כחומר גולמי, ו-49 ימי הספירה הם 49 שכבות של עיבוד והזדככות, עד שביום החמישים נהיו ראוים לקבל את ה"צורה" - את התורה האלוהית. המסר הנצחי: אי אפשר לרמות את הרוחניות. כשם שבבציר יין אי אפשר לדלג שלבים, כך גדילה רוחנית דורשת עמל אמיתי, עקבי, ומדורג.

שבועות - חג הביכורים וחג התורה

מעניין שחג שבועות, בניגוד לפסח ולסוכות, אינו מוזכר בתורה במפורש כ"חג מתן תורה". התורה מכנה אותו "חג הביכורים" ו"חג השבועות" - וחד"ל הם שקישרו אותו במפורש למתן תורה. מה פשר הדבר?

קדושת החודש - "שלישי לחודשים, שלישי לשבטים"

חודש סיוון הוא החודש השלישי לחודשי השנה, מניסן, והוא נושא בתוכו סגולה מיוחדת של שלישיות. חז"ל דרשו (שבת פח, א) על הפסוק: "וייחן שם ישראל נגד ההר" (שמות יט, ב) - "ויחן" בלשון יחיד, שחנו "כאיש אחד בלב אחד". ולא בכדי: דווקא באחידות הלב, בהסרת הפירוד, ניתנה התורה.

המדרש (שמות רבה כח, ו) מבאר: "למה נתנה תורה במדבר? לומר לך - כשם שמדבר הפקר לכל, כך דברי תורה הפקר לכל".

ועל כך כתב רבנו בחיי בן אשר (ספר כד הקמח, ערך שבועות): "חודש סיוון הוא חודש מעלה, שבו נתגלה אור הנשמות ונתחזקה הברית בין ישראל לאביהם שבשמים".

מעמד הר סיני - "נעשה ונשמע"

מרכז חודש סיוון הוא מתן תורה בשישי בסיוון. מעמד הר סיני הוא הרגע המכונן של עם ישראל כעם - הנקודה שבה "נעשו גוי אחד" מבחינה רוחנית. אולם מעבר לגודל האירוע, מה היה תוכנו הפנימי?

הגמרא (שבת פח, א) מתארת שכאשר אמרו ישראל "נעשה ונשמע" - קדמו מעשה להבנה - בקעה שמחה בשמים. מלאכים ירדו וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים: אחד כנגד "נעשה" ואחד כנגד "נשמע". אמר הקב"ה: "מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו?"

"נעשה ונשמע" אינו רק סדר לוגי של קבלת עול

קבלת תורתנו, כפי שמציין החתם סופר. הנתניה היא מצד הקב"ה, תמידית ונצחית. הקבלה - היא תלויה בנו, בכל יום מחדש.

ביחסי כלה וחתן שמשרטטים חז"ל בין ישראל לתורה - יש אמת פסיכולוגית עמוקה. אהבה אמיתית אינה נשחקת עם הזמן אם מטפחים אותה. "הצלחת הנישואין" בין ישראל לתורה תלויה בכך שכל דור יחדש את האהבה, יחזור אל מעמד סיני בתודעתו, ויזכר: "אנחנו שם, אנחנו בחרנו".

לסיום, "תורה חדשה מאיתי תצא" חודש סיוון, על שיאו ביום החמישים, שבועות, מזמין כל אחד ואחת מאיתנו לשאלה אישית: מה קיבלתי מהתורה השנה? מה חידשתי? היכן גדלתי? ומה אני מבקש לחדש מכאן ואילך?

"תורה חדשה מאיתי תצא" - אמרו חז"ל שבעתיד הקב"ה יגלה תורה חדשה. אך הרב קוק פירש: בכל דור ישנו "חידוש תורה" - ראייה חדשה, עומק חדש, יישום חדש לאתגרי הזמן. ועלינו להיות אנשים שפתוחים לחידוש הזה - שמחים בתורה שיש, ומתאמצים לגלות עוד.

יהי רצון שנזכה בחודש סיוון הבא עלינו לטובה לחדש את קבלת התורה בשמחה ובאהבה, ולבנות חיים של תורה ועבודה אמיתיים - "נעשה ונשמע".

חג שבועות שמח!

נראה שיש כאן רעיון עמוק: מתן תורה אינו אירוע חד-פעמי. בכל יום אדם צריך לחדש את קבלת התורה על עצמו. "ביכורים" הם פרי הבשל - התוצאה של עמל, השקיה, סבלנות. כך גם יחסו של האדם לתורה: אינו מסתיים ביום אחד של "מתן", אלא ממשיך ומתעצב לאורך כל חיו.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל כותב שתורה שניתנה בפומבי, בקולות וברקים, היא רמז לכך שאמיתות התורה אינן סוד שמור לאליטה - הן מיועדות לכל בשר, לכל נשמה שמוכנה לקולטן.

לימוד התורה - מצווה לדרות

חודש סיוון קורא לנו לחשוב מחדש על מהות לימוד התורה. "ושיננתם לבניך" - לשון חדות, חריפות. תורה אינה מתאימה ל"קריאה נינוחה", אלא לחדירה עמוקה, לבידור, לדין, לזיכרון לשם שמים.

כל יהודי, ובכל מצב, מחויב להקדיש זמן קבוע ללימוד תורה. אין פטור מן הלימוד.

חז"ל אמרו: "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה" (ברכות סג, ב). לא מדובר בסגפנות - אלא במסירות. לתת לתורה מקום אמיתי בחיים, ולא לדחוק אותה לשוליים.

"כלה" - כינוי לתורה ולעם ישראל

נהוג לקרוא לשבועות "זמן מתן תורתנו" - ולא "זמן

מנהגי עדות לשבועות

עצמה לעשות את רצון השם בלב שלם. בחג השבועות, כולנו נחשבים גרי צדק במידה מסוימת, המקבלים על עצמם את עול התורה מחדש. סיבה נוספת, שהיא אפילו עמוקה יותר, באה ללמדנו שגם אדם שלא גדל על ברכי התורה בינקותו ובילה את חייו בהבל וריק (בדומה לרות המואביה), יכול על ידי רצון חזק לפתוח פרק חדש בחייו ולהדבק בתורה הקדושה.

מנהג אכילת מאכלי חלב

מנהג עתיק ואהוב בחג השבועות, הוא לאכול מאכלי חלב מסוגים שונים: גבינה, חלב, פשטידות וכיוצא באלו. יש מספר הסברים למנהג אכילת מאכלי חלב בחג מתן תורה:

נולדים כתינוק ששותה חלב - טעם נוסף לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות הוא לרמוז לנו שבחג השבועות, כולנו כאומה נולדים מחדש כפי שנוולד התינוק, שמורגל בשתיית חלב. כך אנחנו, אף על פי שעברנו מה שעברנו, נוכל להתחיל מחדש כמו תינוקות רכים להתקרב אל הקב"ה ולקיים מצוותיו.

תורה נמשלה לחלב - התורה נמשלה לחלב המזין את הנפש. כמו כן, בגימטריה הערך המספרי של המילה "חלב" שווה למספר 40, ומכאן יש רמז ל 40 יום ולילה בהם שהה משה רבינו בהר סיני לאחר קבלת התורה.

סיבה כשרותית - במתן תורה לראשונה ניתנו לעם ישראל חוקי הכשרות. כיוון שהתורה נתנה בשבת קודש, לא יכל עם ישראל לשחוט בשר לאכילה, ולכן הסתפק במאכלי חלב.

התורה נמשלה לחלב ודבש- התורה נמשלה לדבש וחלב המתוקים והערבים לחיך, כפי שנאמר בשיר השירים ד', יא': "דבש וחלב תחת לשונך".

מנהג קישוט הבית בצמחייה בחג בשבועות

מנהג שהשתרש בקהילות ישראל בחג מתן תורה, הוא קישוט בית הכנסת והבית בירק ובפרחים. שתי סיבות עיקריות למנהג זה:

הנס על הר סיני - הסיבה העיקרית היא משום שלרגל מעמד מתן תורה התרחש נס מופלא על הר סיני: למרות שהר סיני נמצא באמצע המדבר, הוא התכסה במרבד של צמחיה ירוקה, והתקשט בפרחים ובדשא. כאשר אנו מקשטים את בתינו ובתי הכנסת שלנו בענפים ובפרחים, אנו מנציחים את אותו נס קדום ומכניסים אל תוך חגיגת החג את זכר המעמד הגדול שבו קיבלנו את התורה.

תחילת העונה החקלאית - שם נוסף של חג השבועות הוא "חג הקציר", המסמל את תחילת העונה החקלאית והבשלת התבואה. החל מחג השבועות היו עולים לבית המקדש עם הגידולים החקלאיים הראשונים שהבשילו - הביכורים - כדי להודות לבורא על שפע הארץ. קישוט הבית ובית הכנסת בצמחיה ובפרחים מזכיר את אותם ביכורים חגיגיים שהועלו בשמחה ובתרועה לירושלים, ומחבר אותנו אל הקשר העמוק בין עם ישראל לארצו.

קריאת מגילת רות

במהלך חג השבועות נהוג לקרוא את מגילת רות, המגוללת את סיפורה המופלא של רות, גיורת מואביה שהצטרפה לעם היהודי. זמן הקריאה הוא בדרך כלל בבוקר או אחר הצהריים, אולם בחלק מבתי הכנסת אין קוראים אותה בציבור, אלא כל אחד קורא לעצמו. הסיבה העמוקה לכך שמגילת רות נקראת דווקא בחג מתן תורתנו, היא משום שרות היתה גיורת צדק שקיבלה על

פינת ההלכה

לקט הלכות ומנהגים לחג השבועות

-מתוך אתר ישיבה -

א. הלכות ומנהגים לחג השבועות.

חג שבועות נקרא גם 'עצרת', אחד הטעמים לזה הוא מפני שבחג זה אין דינים מיוחדים מלבד החיוב 'לעצור' ממלאכה, כלומר דיני יו"ט. במהלך השנים נוספו לחג מנהגים שונים שיש להם משמעויות הלכתיות שונות. לכבוד החג שיחול ביום ראשון הקרוב, להלן לקט הלכות ומנהגים.

1. קישוט בית הכנסת בעשבים ואילנות- שני טעמים למנהג: א. זכר להר סיני שקושט לכבוד מתן תורה. ב. לרמז שבשבועות אנו נידונים על פירות האילן. לדעת הגר"א מאחר והגויים מקשטים את בתי התפילה שלהם, אין לעשות כך משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. פוסקים רבים התירו והשיבו לטענת הגר"א, שכל דבר שעושים עם כוונה מסוימת אין בו איסור 'ובחוקותיהם'. השנה יש לקשט את הבית הכנסת מיום שישי.

2. תיקון ליל שבועות- מקורו בדברי הזהר הקדוש: "חסיד קמאי לא הוו ניימי בהאי ליליא והוו לעאן באורייתא". המגן אברהם מסביר שיסוד המנהג הוא לכפר על בני ישראל שישנו בליל מתן תורה, והקב"ה העירם בבוקר כדי לתת את התורה.

3. עמידה בעשרת הדברות- הגמרא במסכת ברכות מספרת שחז"ל נמנעו מלתקן קריאת עשרת הדברות בכל יום, על מנת שלא יטענו המינים שרק זה אמת ושאר התורה לא. הרמב"ם למד מגמרא זו שאין לעמוד בעת אמירת עשרת הדברות, כדי שלא יטעו לומר שרק הן אמת. מאידך רבים התירו לעמוד וקיימו את המנהג. להלכה- דעת הגר"ע יוסף שאין לעמוד, פוסקים רבים מקלים.

4. אכילת מאכלי חלב- שלשה טעמים למנהג: א. על מנת להביא לשלחן שתי לחמים, אחד למאכלי החלב ואחד לקינוח הפה אחרי מאכלי החלב ולפני הבשר, וזה זכר לקרבן שתי הלחם. ב. כשקבלו ישראל את התורה לא יכלו לאכול בשר, כי מה שהיה להם לפני מתן תורה לא היה כשר, לכן אכלו מאכלי חלב. ג. התורה נמשלה לדבש וחלב. הטוב ביותר הוא לאכול מאכלי חלב בקידוש הבוקר, בסעודות ראוי לאכול בשר, לעונג יו"ט.

הנהגות ואורחות חיים בעדות ישראל השונות

(מתוך: הנהגת הקהילה היהודית בתימן, י. נחשון עמ' 347-321)

בתי הכנסת הנוודיים בצנעא

בית כנסת אלאוסטא-בית כנסת זה נחשב כאחד מהעתיקים והמפורסמים ביותר בצנעא. נבנה לראשונה כנראה בשנת 1682 (ע"פ עדותו של הרב עמרם קורח בספרו "סערת תימן", עמ' 107). ככל הנראה ייסדו הרב אהרון עראקי אביו של נשיא העדה המפורסם הרב שלום הכהן עראקי. פירוש המילה 'אלאוסטא' – המומחה, ע"ש מומחיותו של הרב הבונה. ככלל, כל יהודי תימני בעל מקצוע ייחודי ששרת את הגויים כונה 'אוסטא'. ביהכ"נ נחרב בעקבות גזרות המלכות בשנת 1762 ונבנה מחדש אחרי גלות מוזע ע"י הנשיא הנודע. בזכות עושרו וקשריו עם המלכות הוא בנה בצמוד לביהכ"נ מקווה טהרה. בנוסף דאג לכך שבבית המדרש הצמוד ילמדו תלמידי חכמים שפרנסתם באה מהכנסות שהתקבלו מהשכרת מבנים שהקדיש לשם כך. בית הכנסת הפך להיות מרכזי ביותר. בראשו עמדו הרב דוד משרקי (בעל "שתילי זתים") ובנו של הנשיא, ושניהם הפיצו את פסקי ה"שולחן ערוך" ואת נוסח התפילה הספרדי שכונה מעתה ואילך "שאמי". על פי עדותו של הנוסע המפורסם יעקוב ספיר שביקר בבית הכנסת, הוא היה יכול להכיל עד 2000 איש בישיבה. כנראה שגודלו, יופיו והדרו עוררו את קנאותו וזעמו של המלך המוסלמי 'אלמהדי' וזה גזר על הריסתו בשנת 1762. המהרי"ץ הזכיר את כאבו על החורבן בקינה שחיבר. בבית כנסת זה היו חמישה היכלות מלאים וגדושים בספרי תורה, ונתקיימה בו גם ישיבה פעילה שלמדו בה מגדולי חכמי תימן עד העליה האחרונה לארץ בשנת 1949-50.

בית כנסת אלבדיחי- בית כנסת זה נבנה בין השנים 4-1873 ע"י סאלם בדיחי בקצה המערבי של השכונה היהודית. היה זה בתקופת הכיבוש התורכי, שבה הותר ליהודים לבנות. נוסח התפילה בו היה 'בלאדי'. למעשה היו בחזקת משפחה זו שלושה בתי כנסת במקומות שונים בצנעא, אם כי לא בטוח שכולם פעלו באותו זמן במקביל. בשנת 1877 צורף לבית הכנסת שטח אדמה נוסף שכלל חצר ומחסן שהיו שייכים למשפחת טיירי. בשנת 1883 השאיר הבונה והמייסד צוואה לפיה בית הכנסת יהיה בחזקת הקדש לטובת ציבור המתפללים ובין השאר הקדיש גם את ספר התורה שלו וספרי הלימוד לטובת הכלל. הוא הותר בידי בניו יורשיו את הזכות להמשיך ולנהל את ענייני בית הכנסת לעתיד.

בית הכנסת ג'זפאן - בית כנסת זה נחשב גם לאחד מהעתיקים שבצנעא. אף הוא נוסד בשלהי המאה ה-17, ובדומה לבית כנסת 'אלאוסטא' גם הוא נחרב בגזרת המלך הרשע ושב ונבנה כנראה בשנת 1793 ע"י אברהם בן סאלם ג'זפאן שהיה בן למשפחת סופרים מפורסמת בקהילה המקומית. בשנת 1825 הופיע ר' אברהם עם בניו בפני בית הדין המקומי והקדיש את המבנה לטובת הכלל. שטר ההקדשה נמסר לידי הרב של בית הכנסת, ר' יחיא בן סאלם בן צאלח אלקארה, כבא כוח של המתפללים. לדעתו של פרופ' רצהבי בית כנסת זה כונה מאוחר יותר גם בשם בית כנסת אלקארה על שם משפחת קארה הנוודעת שממנה יצאו מנהיגי בית הכנסת. ביכ"נ זה פעל עד להקמת מדינת ישראל.

בית כנסת אלג'מאל - נבנה בשנת 1876 בשכונת אלבוסאני ע"י יעיש ג'מאל בסמוך לביתו. הנוסח היה מלכתחילה 'בלאדי' ועל פי עדותו של הרב י. צוברי מאוחר יותר התחלף הנוסח ל'שאמי'. היו בו שתי קומות והושקע בו כסף שהבליט את יופיו היחודי.

בית כנסת אלג'רשי' - נבנה בשכונת 'אלרישה' בשנת 1878 בזמן הכבוש התורכי ע"י יחיא אלג'רשי בסמוך לביתו. נוסח התפילה היה 'בלאדי'. הוא היה בעל אולם גדול, אך הייחודיות שבו הייתה בגודל החצר הענקית שבתחומה שבה נהגו לערוך כנסים ועצרות-עם מרובות משתתפים לצורך תפילה מיוחדת בגין עצירת גשמים, גזרות קשות וכיוצא בזה.

פינת המתכונים

עוגת גבינה אפויה

מתוך אתר 10 דקות

מְבַכֵּם:

אמתית

כוס שליל (187 ג') קמח נאי
כף גדולה (9 ג') אבקת סוכר
חלמון ביצה (בצורה)
שליש כוס (66 ג') שמן

צורת אפייה:

2 ביצים (נצוי גדולות)
חצי כוס (100 ג') סוכר
500 גרם גבינה לבנה
מיכל שמנת חמוצת
2 כפות (24 ג') קמח נאי
כף מלאה (11 ג') אבקת
אינסטנט סודיום וניל
אביסיו:

מיכל שמנת חמוצת (200 מ"ל)
2 כפות (25 ג') מלאות סוכר
חצי כפות (2.5 ג') תמצית וניל

פנק צורת אבוק אפוי:

מאגבים את הקצרה מלאות הפירות ומורגבים ביצרת מטרפה או כף את הביצים עם הסוכר במלק בדקה. מוסיפים גבינה לבנה, שמנת חמוצת ומורגבים. מוסיפים קמח ואינסטנט סודיום וניל ומורגבים עד לקבלת תערובת אחידה. יוצקים את התערובת מול הפחית לאפינו ומכניסים למיכל העמרי במשך 30 דקות (מכירה להעמרי צריך להיות מחומם על 180 מעלות).

מנימים 160 מעלות ואופים 5 דקות נוספות.

פנק ציפוי שמנת חמוצת: מורגבים את חומרי הציפוי בקצרה במלק כחצי דקה (שמנת חמוצת, סוכר ומצית וניל). מוציאים את הפונד בקצרות מהעמרי ויוצקים את ציפוי השמנת. (העמרי נשאר דולק על 160 מעלות). מתצרים לתנו 10 דקות נוספות. מבכים את העמרי ומלאים את הפונד בשני חצי עוג. מוציאים מהעמרי ומנימים ארוגה אלתקרי אמת' הודד. לאחר מכן צוטפים אורג ושומרים במקרי. מאליים את הפונד בפיא קריב.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

(כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים)

נקאש ונדאף (יש הסוברים כי גם משפחת השאש). לאחר כחודש של מסע הם הגיעו לירושלים. מיד לאחר מכן יצאו בעידודם של הראשונים עוד חמש משפחות מתימן, וביניהם משפחת עראקי ואלשיך. לאחר חודש נוסף באוגוסט 1881 יצאו 15 משפחות נוספות ובמקביל החלה התארגנות ליציאת משפחות מכפרים אחרים שמסביב לצנעא. בספטמבר אותה שנה יצאה שיירה גדולה מצנעא לכוון עיר הנמל חודידה, ואלה סבלו עיכובים ותלאות והגיעו לירושלים רק לאחר כאחד עשר חודשים קשים מנשוא ביולי 1882. זרם העולים לא פסק. בסוף 1882 היו בירושלים כ-200 משפחות, ועד 1885 הגיע מספרם לכדי 450 נפש.

התאקלמותם של העולים החדשים בארץ הייתה קשה. רובם היו צעירים בשנות העשרים שלושים לחייהם. רובם רווקים ומקצתם נשואים. תנאי המחיה בירושלים דאז היו קשים ובהעדר מסגרת ארגונית מסייעת הקושי הוכפל. היה מחסור בעבודה

ובמציאת מקורות פרנסה ויוקר

גלי העלייה מתימן בין השנים 1881-1914

(מתוך: בת ציון עראקי קלורמן, יהודי תימן, כרך ג' עמ' 210-232)

בתקופה זו של שלהי המאה ה"ט ועד פרוץ מלחמת העולם הראשונה אנו עדים לשלושה גלי עלייה מתימן לא"י. לכל אחד מהם מאפיינים יחודיים משל עצמו וכל גל שכזה הטביע את חותמו על ההתיישבות בא"י באופן שונה. להלן הפירוט:

(א) העלייה ממרכז תימן (צנעא וסביבותיה) בין השנים 1881-1914

(ב) העלייה מצפון תימן (צעדה, חיידאן וסביבתם) בין השנים 1906-1914.

(ג) העלייה מדרום תימן (חבאן, ביצ'א וסביבתם) ידועה גם בשם 'עליית יבנאלי' בין השנים 14-1911.

העלייה ממרכז תימן - החל מ-1881 ועד 1906 יצאו רוב העולים מצנעא וסביבותיה ורובם הגיעו לירושלים ויפו. במפקד שנערך ביוני 1881 יצאו מצנעא שתי המשפחות הראשונות

ראשוניים, לקשרים עם בעלי מקצוע מקבילים ולהכרת תנאי העבודה, וכל אלו לא היו בנמצא. מה גם שבעלי מלאכה מקבילים לא ששו לקלוט מתחרים שייגרמו לצמצום פרנסתם שבלאו הכי הייתה בדוחק רב. לפיכך יהודי תימן, שלא היו מפונקים בכורח הנסיבות שנכפו עליהם, לא בחלו בשום מלאכה מזדמנת ואפילו קשה ובזויה ובלבד שיצליחו להביא טרף לבני ביתם. לכן הם מצאו עצמים עובדים כסבלים, כמנקים, כשרתים ושאר מלאכות קשות. ניתן לומר כי רוב רובן של המשפחות הראשונות נזקקו לסיוע כלשהו במשך שלוש השנים הראשונות מעת שעלו לארץ. העזרה לא הייתה מסודרת ומאורגנת אלא מידי פעם בפעם נמצאו נדיבים ותורמים שחסו עליהם והשתדלו לאסוף תרומות למענם לצורך מימון שכר הדירה ואו לצרכי כלכלה ומחיה. למשל ר' שלום כסאר מהעולים הראשונים סיפר כי יהודי ספרדי משכונת נחלת שבעה בשם יעקב ספורטה סייע לו ולבני משפחתו במשך ששה חודשים תמימים במגורים ובתמיכה כלכלית.

מאחר ולא הייתה כתובת מסייעת ליהודים תחת ארגון קיים הרי שהם ניסו לקבל חסות תחת גוף מזדמן כלשהו ציבורי ואו פרטי.

המחיה היה גבוה. בהסתמך על סיפורי זיכרונותיהם של העולים מסתבר שמציאות החיים בה נתקלו העולים הייתה קשה ואכזרית, וכללה גם התייחסות אליהם כאל לא יהודים על ידי הוותיקים, בגלל חזותם המזרחית. הם היו רזים וצנומים, שחומי עור ושפופי קומה, בעלי זקנים דלילים ושחורים עם שיער מקורזל ביותר. הסממן היחידי שנראה בצידי ראשם ושהעיד על יהדותם היו הפאות. בגלל תלאות הדרך והעוני הם נראו עלובים ומותשים, ובאופן כללי כל הליכותיהם לא היו מוכרים ליהודים האשכנזים בני המקום. עם הגיעם הם שוכנו במתחמי בתי הכנסת הציבוריים שהיו בעיר העתיקה בירושלים, שעדיין שכנה רוב רובה בין החומות. היה זה פתרון זמני, וברור היה שיש צורך דחוף במציאת פתרון לבעייתם של עשרות העולים החדשים שהגיעו מרוששים ובחוסר כל. מבחינת הפעילות הכלכלית בירושלים של אז המצב היה בכי רע, ולא חסרו בה עניים ותיקים. המלאכות בהם התמחו העולים החדשים כגון צורפות ורוכלות לא היו רלוונטיים לירושלים הענייה. לצורך מימושה של מלאכה מבוקשת כגון סנדלרות, חייטות, רצענות, עיבוד עורות וכדומה היה צורך מקדים בהשקעה כספית למציאת חנות או בית מלאכה, לקניית כלי עבודה

ובמערות מחוסר יכולתם למימון דמי שכירות למגורים. יש שמצאו מקומות מסתור במערות שליד קבר שמעון הצדיק (אגב ניתן למצוא את חלקן עד היום) וחלקם הגיעו למערות החצובות בסלע מזה מאות בשנים באזור נחל קדרון וסילוואן.

למזלם המזדמן של חלק מהמשפחות שגרו בסוכות שבנו לעצמם בחוץ נרתמו מבקרים אמריקאים נוצרים מאמינים (כנראה אוונגליסטים) שנתקלו בהם והאמינו שהם מבשרי שובו של המשיח ולפיכך החליטו לסייע להם בשכירת מגורים ובדאגה לאספקת מזון ותרופות. צעד זה לא מצא חן ביני המקומיים מטעמי כשרות וחשש ממיסיונריות ולפיכך כפו עליהם לקבל רק כסף כסיוע. מסתבר שסיוע זה ע"י האמריקאים נמשך זמן רב, ועל אף החשש הגדול ממיסיונריות ראו בו הנתמכים סיוע על בסיס הומניטרי בלבד. לאט לאט הבינו עשירי ירושלים שיש צורך למסד את הסיוע לתימנים ובמיוחד בענייני הדיור, והם החליטו להירתם לצורך משימה חשובה זו. על כך בגיליון הבא.

בהקשר לכך אנו מוצאים מודעה שפורסמה בעיתון 'החבצלת' המקומי על ידי ר' יוסף מסעוד ממנהיגי העולים בו הוא פונה בקול קורא לכל מי שרק יכול לעזור ולתרום למענם. הוא מתאר את מצבם הקשה ביותר של כל בני תימן בירושלים ומבקש להפנות תרומות לגזבר של העדה המערבית שהיה ידוע ומפורסם. יתכן שבזכות מעמדו ועושרו של הלה הצליחו לאסוף יותר תרומות.

בין הגופים המסייעים ליהודי תימן בירושלים הייתה גם העדה הספרדית אך הסכום שתרמו היה זעום ביותר.

הבעיה האקוטית ביותר הייתה מגורים, והתימנים חיו בתנאים מחפירים ועלובים. בדרך כלל משפחה הצטופפה בחדרון קטן ועלוב, במרתפים חשוכים נטולי חלונות ואויר. לעיתים נאלצו לבשל תחת כיפת השמיים מחוסר מקום לפינת מטבח. כמובן שהשירותים היו בחוץ ושימשו למספר משפחות.

עורך עיתון החבצלת, ר' י.ד. פרומקין, נרתם מיוזמתו לעזור לתימנים ומדי שנה בשנה פנה מעל דפי עיתונו בקריאה נרגשת לסייע להם ובמיוחד בענייני הדיור. הבעיה הלכה והחריפה עד כדי כך שלא מעטים גרו בכוכים

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-20-19

(מתוך ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן)

שרעבי. עלה לא"י בשנת 1949 והתפרנס כסופר בבית הדין הרבני בירושלים. היה רב בית הכנסת 'הגורל' בירושלים ובקיאותו בגמרא ובפוסקים הייתה עצומה. השקפתו על הקמת המדינה הייתה חיובית והוא נהג לומר הלל ביום העצמאות. כתב פירוש על הרמב"ם בשם:שם טוב.ספר שו"ת-החיים והשלום, פירוש על התורה-קיץ המזבח' ומקבץ של ליקוט מספריו בעניין לימוד התורה בשם:דרך החיים'.

הרב חיים ב"ר שמואל כסאר - נולד בצנעא בשנת 1905 ונפטר בשנת 1997. בהיותו צעיר בשנים היגרה משפחתו מצנעא לעיר בית עדאקה, שם רכש מקצוע כצורף ולמד תורה במשך 20 שנה לפני רב העיר ר' דוד מזעקי. בשנת 1929 חזר לצנעא ובמשך כשלוש שנים למד בבית מדרשו של הרב יחיא קאפח וכבר אז נחשב לת"ח גדול. בין תפקידיו התורניים בתימן היה ראש ישיבת בית אלכסאר, ואח"כ ראש ישיבות בית אלשיך ובית

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

בכל שנה, שלושה שבועות לפני חג השבועות, הייתה סבתא רייזל מתחילה להכין את הגבינה. לא גבינה מהסופר. גבינה אמיתית - כזו שמתחילה בחלב טרי מהחלבן שהגיע כל בוקר ברחוב בקרקוב שלפני המלחמה, כזו שמחכה ומתיישנת ומחכה עוד, עטופה במגבת של המטבח בבד לבן כמו תינוק קטן. כשהגיעה לישראל ב-1949, ידיה ריקות וליבה כבד, היא לא הביאה הרבה. שמלה אחת. תמונה אחת. והמתכון בעל פה, שמור היטב בזיכרון - כי נייר אפשר לאבד, אבל טעם שחדר לך לגרון בגיל חמש, אותו לא לוקחים ממך.

בניה ובנותיה גדלו בשכונת התקווה. הם למדו עברית, שינו את שמותיהם, התאמצו להיות "ישראלים". אבל בכל ערב שבועות, כשהייתה מגיעה הגבינה לשולחן - לבנה, קרירה, מפוזרים בה מלח גס ושמיר - פתאום כולם שתקו רגע. לא שתיקה עצובה. שתיקה של הזדהות. הנכדה מיכל, שנולדה כבר בתל אביב ומעולם לא ראתה את קרקוב אפילו בתמונה, שאלה פעם: "סבתא, למה הגבינה הזו טעימה יותר מכל גבינה אחרת?" סבתא רייזל חשבה רגע, ואמרה: "כי היא זוכרת."

מיכל לא הבינה אז. אך היא הבינה עשרים שנה אחר כך, כשעמדה היא עצמה במטבח שלה בירושלים, שלושה שבועות לפני שבועות, מחכה שהחלב יתגבש לאט לאט בסיר, ומגלה שהידיים יודעות מה לעשות - למרות שמעולם לא למדה רשמית. חג השבועות, אמרו חז"ל, הוא זמן מתן תורה. אבל יש דברים שעוברים לא בכתב ולא בפה - אלא מידיים לידיים, משולחן לשולחן, מריח של מטבח ישן לריח של מטבח חדש.

יערת דבש

יַעֲרַת דְּבֵשׁ עַל לְשׁוֹנְךָ לְבָנָה כְּלְבָנָה
 עָרְבוּ לִי שִׁירֵי הַגִּיּוֹנָה פְּצַחִי לִי שִׁיר וְרִנָּה
 עֲתָה אָמִיר לָךְ זְמַנְךָ אַחֲרַי בְּלוֹתְךָ עֲדָנָה
 שׁוֹשְׁנָה אֶגְדִּיל שְׁשׁוֹנְךָ שׁוֹשְׁנָה רַעֲנָנָה

שְׂבַעַת נֹד בַּמְדִּינֹת וּבַמְדָּבָר מְלוֹן אֹרְחִים
 חוּץ לַמְנוּחֹת שְׁאֲנָנֹת וּמִשְׁכְּנֹת מְבֹטְחִים
 אֶת רַעֲיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים
 הַכְּאִיבוֹךְ הַרְוּוֹךְ לַעֲנֹת מְכַל עֶבֶר וּפְנָה

רֹאֵה רְאִיתִי דְמַעְתָּךְ עַל פְּנֵיךְ נִתְכָּה
 אֲעַל מְזוֹר אֶל מַכְתָּךְ גַּם לְשִׁבְרֶךְ אַרוּכָה
 יִשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ וְשָׁבוּ בָנִים לְמְלוּכָה
 וְצָרִים שׁוֹמְרִים רְעֵתֶךָ יִהְיוּ מְשָׁל וּשְׁנֵינָה

אֶל סֵף נִכְסֶיךָ אֶל לְבָבֶךָ הוּא בְנוֹי
 לְתַלְפִּיּוֹת

שָׁם אֶקְבְּצֶךָ וְאֶשִׁיבֶךָ מִמְעוֹנוֹת אֲרִיּוֹת

וְשָׁמָּה אֶשְׁכֵּן בְּקִרְבֶּךָ כְּמוֹ שָׁנִים
 קְדָמוֹנִיּוֹת

עוֹד לְנֹצֵחַ לֹא אֶעְזָבֶךָ יוֹנָה לְחֶרֶב יוֹנָה

להאזנה לפיוט
 בנעימה סרקו
 את הקוד:

הפינה לצעירים

תפזורת שבועות

ש	ל	ג	מ	ר	מ	ו	ע
י	מ	ה	ת	מ	מ	ג	ש
ב	נ	ר	נ	נ	נ	ב	ב
ו	ה	ס	ת	ה	ה	י	ו
ל	ב	י	ו	ב	ב	נ	ע
י	ס	נ	ר	ב	ב	ה	ו
מ	כ	י	ה	ה	ש	מ	ת
ב	ל	ח	י	ל	כ	א	מ

עומר/ שיבולים/ מגל/ מתן תורה/ משה שבועות/ מאכלי חלב/ גבינה/ הר סיני

אומנות בסריקה

לצפייה בסרטון הסבר על הכנת עוגת גבינה לילדים סרקו את הקוד

איש אחד בלב אחד

צם ישראל מגיע לטרג'ואת הר סיני. אחרי ארבעים ותשעה ימים של התארגנות לקראת מתן תורה. שם אנחנו שומעים שהם היו מעש באיש אחד בלב אחד וכבו לקבל את התורה.

מה זה אומר להיות איש אחד בלב אחד?

זה אומר להרגיש שהלבבות שלנו מחוברים.

קשה קצת לדמיין את זה, כי בחיים הרגילים שלנו יש לא מעט פגמים שהם איתנו יכולים לכעוס על מישהו, או להזעזע. אזי גם לפגוע בטעות במישהו אחר.

נכון להטוב מה היה קרה אם רת ליום אחד,

אזכורו רת הרגע אחד - היינו מרגישים שהלבבות שלנו מחוברים.

אני, המטכחה שלי, החברים, השכנים, כל צם ישראל. כולנו מעש לב אחד. מרגישים את אותן ההרגשות.

זה מעשה באמת מיוחד.

אל אזכורנו נוסה, רת לבנה דתית, אבאור לצדנו מישהו שקרוב אלינו ולנסות להרגיש מה שהוא מרגיש עכשיו.

מעש להתחבר לתחושות שלו.

צם חיבור כזה - אין ספק שהכל ייראה לנו אחרת.

כל יום מרקם אותנו צוד קצת. כעו הרכיבה על אופניים. צוד קצת וצוד קצת.

.....
הפינה הזו היא בשבילכם, ואני רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל: edotlyeladim@gmail.com